

**ПРОШЛО И БУДУЋЕ У КУЛТУРИ
СРБА И БУГАРА
МИНАЛО И БЪДЕЦЕ В КУЛТУРАТА
НА СЪРБИ И БЪЛГАРИ**

ПРОШЛО И БУДУЋЕ У КУЛТУРИ СРБА И БУГАРА
МИНАЛО И БЪДЕЩЕ В КУЛТУРАТА НА СЪРБИ И БЪЛГАРИ

Тематски двојезични зборник радова

DOI: <https://doi.org/10.46630/pbk.2024>

Оперативна уредница
Др Маја Д. Стојковић

Рецензенти
Данијела Поповић Николић
Александра Лончар Раичевић
Ценка Николова Иванова
Валерија Живова Тодоров

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

ПРОШЛО И БУДУЋЕ У КУЛТУРИ СРБА И БУГАРА

МИНАЛО И БЪДЕЩЕ В КУЛТУРАТА НА СЪРБИ И БЪЛГАРИ

Тематски двојезични зборник радова

Приредила
Проф. др Снежана Божић

Niš, 2024.

(1–19, 2004–2023)

- Трпеза у култури Бугара и Срба* (Велико Трново, 2004)
Комично у култури Срба и Бугара (Ниш, 2005)
Своје и туђе у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2006)
Еротско у култури Срба и Бугара (Ниш, 2007)
Игра у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2008)
Тело и одело у култури Срба и Бугара (Ниш, 2010)
Село и град у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2011)
Име у култури Срба и Бугара (Ниш, 2012)
Време и простор у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2013)
Стварност и фикција у култури Срба и Бугара (Ниш, 2014)
Реч и гест у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2015)
Емоције у култури Срба и Бугара (Ниш, 2016)
Лепота у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2017)
Музика у култури Срба и Бугара (Ниш, 2018)
Политика у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2019)
Обичаји у култури Срба и Бугара (Ниш, 2021)
Пут у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2022)
Пријатељство у култури Бугара и Срба (Велико Трново, 2023)

*ПРОШЛО И БУДУЋЕ У КУЛТУРИ СРБА И БУГАРА /
МИНАЛО И БЃДЕЦЕ В КУЛТУРАТА НА СЪРБИ И БЃЛГАРИ*

деветнаести је по реду двојезични тематски зборник,
настао као резултат сарадње Филозофског факултета Универзитета у Нишу и
Филолошког факултета Универзитета „Св. св. Њирило и Методије” из Великог
Трнова.

(6–9. априла 2023. године)

Редакција зборника

Снежана Божић, уредник	Ценка Николова Иванова
Христина Аксентијевић, секретар	Валентина Седефчева
Јелена Јовановић	
Драгиша Бојовић	

Превод резимеа

Валентина Седефчева

Сава Стаменковић

РАЗГОВОР С ПРОШЛОШЋУ: *КОЉКА И САШЕЊКА* УГЉЕШЕ ШАЈТИНЦА

Однос према прошлости да би се садашњост и будућност учиниле могућом испитује се у најновијем роману Угљеше Шајтинца *Кољка и Сашењка*. Оно што нас интригира у дијалогу с прошлошћу добрим делом тиче се укрштања књижевних епоха, јер савремени јунак води разговор с јунаком 19. века, у коме препознајемо фигуру А. С. Пушкина; у том разговору отварају се питања о књижевном процесу, те важности неких епитекстуалних елемената за разумевање дела. С тог аспекта, лична прича претаче се у разговор између хронолошки удаљених књижевних периода, те схватамо да је за право разумевање и прихватање савременог (књижевног) тренутка потребно закорачити у прошло како би се у њему уједно препознало и надоласеће будуће. Овај текст семантички се добро отвара тумачењем из угла теорије могућих светова и одатле произашлих транссветовних идентитета.

Кључне речи: савремена српска књижевност, аутофикција, прошлост, садашњост, теорија могућих светова

Когнитивни оквири активирани паратекстом

Наслов романа, уз корице књиге, први је и најистуренији паратекстуални елемент² који нас уводи у причу. У случају романа *Кољка и Сашењка* то је она фина граница, праг који читаоца преводи из стварности у фикцију истовремено је разарајући, а како би та фикција могла постати стварност. Наиме, прототипове својих јунака писац је пронашао у властитом животу, па се у једном тренутку можемо с правом преиспитивати није ли ово случај искошене/романсиране (ауто)биографије. Ти ликови припадају делу, али као да се аутор није трудио да их довољно преобрати у књижевне јунаке, па у њима јасно препознајемо личности стварног света – било прошлости, било садашњости. Наслов носе два оријентира приповедачевог живота – стриц Кољка и песник Сашењка, истовремено блиски имплицитном аутору, иза кога се налази и биографски писац. Стриц Кољка (Константин Шајтински) није нико други до Станко Шајтинац, чији је роман *Опсидијан* постхумно изашао 2023. Књижевни двојник

¹ jelena.v.jovanovic@filfak.ni.ac.rs

² Опширније о паратексту у књизи Жерара Женета (GENETTE 2001), и у нашим радовима у којима смо се бавили изучавањем и применом његове теорије (JOVANOVIĆ 2014; ВУЛОВИЋ 2016).

у свом рачунару чува текст *Арапата*, који својом упорношћу желе да објаве његов брат и нећак. Раскриљују се у роману неки детаљи, а стварност нам је надохват руке, мамећи читалачку радозналост да се запита да ли је Шајтинац ишта у вези са стрицем морао да дописује. Тако се овај текст све време отима стварности, упорно уроњен у њу. У доступним интервјуима У. Шајтинац напомиње да се иза назива рукописа *Арапат* скрива травестирани назив *Опсидијана*: „Stanko, moj stric, ostavio je rukopis romana *Opsidijan*, čijem se skorom objavljivanju nadamo”.³ Трагом тог податка у роману оживљавају етапе његовог стварања, које откривају могућу пишчеву намеру да оваплоти изворни утисак:

„Зимус, пре него што ћу завршити на операционом столу, некако судбински, стриц Кољка ми је у кухињи, са оног истог места на којем је слагао пузле, прочитао једну од глава из романа на којем је радио. Наслов је мењао неколико пута, али на крају је остао само један, једини могућ – АРАПАТ. Писао га је дуго, филигрански, као да слаже пузле које се таман кад ставиш један део опет изнова шире, настављају без краја. Добро је звучало.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 28–29)

Након стричеве смрти приповедач покушава да пронађе рукопис. Имајући у виду да роман *Кољка и Сашењка* излази 2022, да је Станко Шајтинац премићу марта 2020, а да је његов рукопис објављен 2023. године, све написано делује потпуно аутентично. Пред собом имамо читав историјат проналажења текста и жељу да он угледа светлост дана:

„Само сам желео да је завршио. Да постоји последње поглавље, да је тамо тачка, завршен пасус. Странице клижу по екрану, некако не бих да журим. Све је уредно, сваки наслов задебљан, маргине беспрекорне. Нисам чекао ни трен, зграбио сам телефон и одмах звао оца. Завршио је!” (ШАЈТИНАЦ 2022: 29)

Поменути отац је такође писац у коме препознајемо фигуру Радивоја Шајтинца. Са њим и стрицем, сведочи биографски писац у једном разговору, комуникација се обављала преко стваралаштва. У роману приповедач бележи:

„Причали смо [отац и ја, прим. Ј. Ј.] о песмама које ми је у последњих неколико дана послао на мејл. Има словних грешака, али моћне су и вергилијански неподлазеће читаоцу намернику. Да му их поређам кад заврши. То је наш ритуал. Сваку пише на новој страни 'ворда'. Кад све треба претворити у један фајл, његово је да на папиру напише редослед, а ја онда лепим и лепим, отварајући сваку песму посебно и копирајући је у коначан низ.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 110–111)

Три књижевна јунака поседују своје екстратекстуалне верзије⁴ врло блиске фикционалним парњацима. И када смо на корак да граничним уоквиравањима прихватимо чињеницу о потреби писца да причом и сећањем на окупу задржи вољене најближе чланове породице, појављује се трећи, насловом најављени лик, активан учесник у дијалозима живих, Сашењка – тајанствени гост у кући преминулог Константина Шајтинског.

³ <<https://novimagazin.rs/iz-nedeljnika-nm/288463-intervju-ugljesa-sajtinac-uporno-se-opiremo-promenama>>

⁴ О транссветовним идентитетима: DANNENBERG 2008.

„И онда се из штале појавио он. Налик огромном комаду леда, танком, тек одигнутом с површине воде. И бакенбарди, дабоме. Загледао је по башти, ал’ без застајања. Код мале секвоје је начинио окрет и ставио шаке на бок. Наћи ћемо то писмо, заједно. Добро, Сашењка.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 18)

Мистерија новопристиглог госта разоткрива се приликом његовог другог појављивања, када му нови домаћин куће, приповедач, иначе универзитетски професор (као и биографски писац), у разговору саопштава да је једном приликом студентима дао да раде „твоју *Капетанову кћу*” (ШАЈТИНАЦ 2022: 22). Од тог тренутка клупко креће да се разматава у правцу врло присних дијалога двојице јунака. Приповедач о свему обавештава и своју жену, која лако прихвата да је необичан гост међу њима, те и сама зачиње разговор са Александром Сергејевичем Пушкином. Све ово текст помера ка фантастичном, али оној врсти коју је неговала струја магичног реализма⁵. Фигура писца из 19. века лако се уклапа у нововековну стварност; читалац само у почетку помало сумња да је реч о привиду, да би касније у потпуности прихватио интеракцију рационалног и ирационалног. Попут осталих екстратекстуалних верзија ликова, и Пушкин се појављује праћен многобројним подацима из свог живота, од којих неке заједно са својим најсавременијим потенцијалним биографом преиспитује.⁶ Овај слој књижевног текста захтева обавештеног читаоца и повремено може представљати прекретницу потпуном разумевању. Због тога он позива на рекурзивно читање опредмеђујући истовремено специфичну врсту ергодичке књижевности / латентног (условног, штампаног) хипертекста⁷, која рецепијента води различитим путевима у зависности од тога за коју се верзију определи. Тај рукавац романа представља базу даљих читалачких подухвата који се могу кретати ка Пушкиновим књижевним

⁵ Због комплексности појма, како бисмо ближе одредили своје схватање магичног реализма, ослонићемо се на закључке које износи Венди Ферис, а које у огледу парафразирају и тумаче Маја Стефановић и Мартина Лучић (2018: 536): „У есеју *Деца Шехерезаде: Магични реализам и постмодернистичка фикција (Scheherazade’s Children: Magical Realism and Postmodern Fiction)*, Венди Ферис (Wendy Faris) сматра да је наративна особина магичног реализма постојање ’несводљивог елемента’ (1995: 167). Под ’несводљивим елементом’ Ферис подразумева фантастично дешавање или феномен који је немогуће објаснити законима које познајемо. Притом се фантастични наративни елемент не преиспитује нити подлеже експликацији. Аутор не пружа објашњење фантастичних догађаја описаних у тексту, већ их природно уклапа у реално окружење. Наратор је индиферентан, а прича се и поред ’несводљивог елемента’ наставља логичном прецизношћу. Равноправна заступљеност фантастичних феномена и уобичајених појава на истој наративној равни нарушава логику узрока и последице. Холистички посматрано, циљ ’нове фикционалне технике’ јесте да код рецепијентата изазове дистанцирање, а потом и преиспитивање односа, феномена и појава (ФЕРИС 1995: 168).”

⁶ Јури Марголин у својој теорији могућих светова о томе пише следеће: „Najzad, jedinke iz jednog narativnog sveta mogu imati imenjake u drugim narativnim svetovima stvorenim od strane istog autora ili drugih autora. Ako su različiti imenjaci uzajamno kompatibilni u pogledu svojih svojstava, jedan od njih mogao bi eventualno dodatno individualizovati svakog od njih putem procesa prenosa svojstava od ostalih” (MARGOLIN 1997: 90).

⁷ Ергодичка су дела „која захтевају карактеристичну, неуобичајену активност читаоца у слеђењу, односно откривању текстуалних путева” (БОЖИЋ 2023: 159). Више о томе и у ТАТАРЕНКО 2013; БОЖИЋ 2018.

текстовима, али и ка делима његових многобројних биографа, као и савременика. Путоказ читању представља и Пушкинова илустрација на корицама романа, којом се најављују протагонисти многобројног животињског света: мачке, птице, јежеви; специфичних карактера често обелодањених поступком симболичке карактеризације: Лолика, Нума Помпилије, Маза, Роберт Стивенсон, Стивен Робертсон, Годунов, Ирац, Давид и сл.

Због свега наведеног ова књига има вишеструко дно: жанровски истовремено представља врсту агномнисије⁸ (сећања не узвишено) и њену иронизацију⁹; може бити схваћена и као аутопоетичко преиспитивање, те роман-речник / роман-каталог / ерудитни роман, с обзиром на то да се у њему нижу многобројна дела и аутори, пре свега из историје књижевности. Због своје форме могао би се сврстати у роман тока свести, или можда пре у роман-дијалог, јер саговорнике доживљавамо као активне протагонисте у свету текста. Истовремено можемо говорити о психолошком роману, јер открива заплетена осећања приповедача, који сећањима покушава да се ослободи бола и осећаја кривице због губитка вољеног стрица. Почетне сигнале свих поменутих жанровских укрштања проналазимо већ у паратекстуалним елементима: наслову, цртежу на корици књиге, поднаслову и епиграфу¹⁰.

„САМО СУ ДЕЛА – ДУХА МЕРИЛО”: ДОДИРИ СВЕТОВА У КОЈИМА ОБИТАВАЈУ ЈУНАЦИ

Занимљиво је запазити да се светови у роману множе захваљујући директном контакту прошлог и садашњег. Неминовно, тај додир гради један нови у мноштву светова, у коме се обрео приповедач, алијас Шајтински. Пушкин, стигао директно из 19. века, лако одомаћен у новом окружењу као најближи рођак или пријатељ, потребан је наратору да разуме, прихвати и преболи губитак стрица.¹¹ Он је један од ликова које професор најбоље познаје, па оживљена фигура

⁸ У поднаслову књиге стоји ово жанровско одређење, несвојствено књижевним текстовима.

⁹ „Писао бих ал’ не бих да буде препатетично. Сад сви пишу те агномнисије, сећају се ближњих и силно пате.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 141)

¹⁰ „Године 1820, за време мог боравка у Јекатеринославу, два разбојника, окована заједно, препливала су Дњепар и спасла се. Из писма А. С. Пушкина П. А. Вјаземском 11. нов. 1823. г. из Одесе у Москву”. Моту се аутор враћа дијалогом Пушкина и приповедача, којим се открива једна од идејних потки текста: „Све је почело с виђењем оне слике на Дњепру док си се спуштао у изгнанство. Двојица која беже, пливају ка другој обали ланцима везани један за другог. То се не заборавља. Јасно се видео ланац. [...] Сав живи свет, тако сам осећао, ми људи, на обали, птице на гранама, рибе у води, муве, пијавице, сви анђели у прелету, све застало и мотри у две главе над водом. И да су најгори разбојници били, а ко то зна, мисао је вукла на страну наде да ће се докопати слободе. И, је л’ су се докопали? Их, па још оног часа кад су се решили да се уз све ланце којима су били везани баце у Дњепар! Па, није ти то поточић, професорска главо” (ШАЈТИНАЦ 2022: 120).

¹¹ Јасно је да је смрт главни окидач за Пушкиново појављивање у приповедачевом универзуму: „Кад сам поменуо стрица Кољку, само је рекао да зна све и да је он зато ту. Ти без мене ово нећеш завршити, мирно је закључио” (ШАЈТИНАЦ 2022: 30).

лако искрсава због напора да максимално истражи његов живот.¹² Треба показати да људи не умиру, те да је чврста веза једном успостављена непрекидна / вечна. Зато имплицитни аутор пишући о Пушкину заправо пише о стрицу; потврђујући вечност једном, обезбеђује бесмртност другом. Због тога антропоморфизована смрт у Пушкиновом обличју подстиче приповедача да ствара, да пише о стрицу, да пише о човеку, о ономе што осећа. Један од првих разговора јесте тачка укрштања два сензибилитета. На приповедачеву опаску да многи погрешно сматрају да је Пушкин још за живота био овенчан славом и признањем, велики писац му одговара да је значајно што је то осетио.

„Не, махом сам читао, Сашења. Имам доста књига, ту су, у цаку. Сутра ћу ти их истрести па и то погледај. Оно што си осетио важније ми је од онога што си прочитао или научио.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 40)

Упоран је гост у настојању да домаћина наведе на писање. Ту исту замисао проналазимо и код нараторовог оца, те га највише од свега занима питање синовљевог списатељског рада. Речи су оно што нас спашава од заборава. „Сине, све је то само мишевина, вели отац. Ни кућа, ни предмети, ни све наше сузе изливане испод тог крова, ни колико год да вреди плац, вредан је само рукопис” (ШАЈТИНАЦ 2022: 28). Комуникација сличним сензибилитетом окупљених душа, без обзира на разлике у деценијама или столећима, обавља се успешно преко стваралаштва. То је оно што чини да се осећања пренесу и доживе, да се појми пуни капацитет људскости и проникне у најзабаченије лавиринте душе. Отац, стриц и наратор – припадници различитих генерација – комуницирали су преко књижевности, творећи особено језгро; том језгру приступа и неко о коме се у породици очито много говорило и о чијем стваралаштву и животу се штошта знало.

Још један лик из стварносног нивоа могао је бити укључен и могао је прихватити оваплоћење временски удаљених ентитета – то је професорова супруга Мила. Пратила је рад и читала остварења свог мужа, разумевајући потпуно његову зароњеност у уметност коју је свакодневно живео.¹³ И она без двоумљења прихвата присуство руског књижевника и брзо успоставља лично присан однос са њим. Тако је круг дефинисан¹⁴, а у оквиру њега покрећу

¹² Посебно је важно то што професор-приповедач проналази блискост са књижевним претком и на животном плану; за њега је значајан и преплет њихових судбина. Обојица у својим делима помињу фигуру стрица (Пушкин то чини на почетку *Евгенија Оњегина*), који се увек у фикцију усељава из стварног живота. И једном и другом ти стричеви су били добротвори и спаситељи, па се и губитак морао на сличан начин проживети. На почетку романа наратор примећује: „Уосталом, твој прави стриц, Сашења, Василиј Љвович био је твој спаситељ!” (ШАЈТИНАЦ 2022: 31). Пред крај текста опаска креће од Сашење: „Ето, реци, шта је то величанствено што сам ја за тебе урадио а шта стриц Кољка? Био си ту. А он? Био је дуже па је више и урадио. Пример ми дај! Три ствари могу одмах, што никад нико други није урадио за мене. [...] Није све, али и то је много за овај земаљски живот” (ШАЈТИНАЦ 2022: 150–151).

¹³ Мила, такође, јунака подстиче на писање: „Кад ћеш о томе писати?” (ШАЈТИНАЦ 2022: 17).

¹⁴ То никако не значи да је затворен, јер у њега слободно могу улазити или га напуштати сви који се задесе на истом путу – из прошлости, садашњости и будућности. О томе сведочи лик Полифема,

се многа питања о књижевности, писању, истини, животу, читаоцима, успоме-нама, сећањима, болу, кривици, слободи. До есејистичких закључака долази се на основу сопствених искустава животних и / или читалачких, која су утицала на формирање мишљења о појединим аспектима стварности и уметности. У врло динамичним разговорима, који често имају и полемички карактер¹⁵, от-кривају се различити ставови о уметности и њиховој функцији, књижевним узорима, односу фактографије и фикције, историографској метафикцији. Када се пажљиво прате дијалози између прошлости и садашњости, разоткрива се заједнички став кључних актера приче о важности језика, који врхуни над свим могућим тачкама размимоилажења:

„Човек не сме да занемари говор, језик, ето, то је! Језик нас подсећа да смо људи, због језика волимо једни друге. Језик је љубав. Шта је рај? То је место, ово не говорим из непосредног искуства већ више из надања. Дакле, место где ћемо се срести са сваком ко се препознао у нашим песмама и причама. То је рај.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 147)

Ове речи дате су Сашењки; морао их је изговорити неко већ широко при-хваћен и вреднован на пољу књижевности, јер се у њих не сме сумњати. Тако ова прича обојена меланхолијом због различитих животних губитака, откри-вања несавршености света и живота, на самом крају отвара врата оптимизму, показујући да књижевност и уметност имају лековиту моћ ако се у њима пре-позна човек. Због тога је професор веома упоран у настојању да своје студенте, препознавши у њима празнину, врати уметности – читању и писању.¹⁶

„Колеге редитељи одгледали су верзију *Мере за меру* коју сам им послао и с ве-ликим ишчекивањем надао сам се садржајном и узбудљивом разговору о утисци-ма. [...] Али, авај. Приче и нема. Није им се допало. Досадно је. Праисторијски. И тако, ето, па ти трај на овом свету. Деца су пуна неке празнине. Неко је то дозволио. Рекао им да је то сасвим у реду. Идите, децо, играјте се у празнини, као некад у прашини. Не могу да започнем разговор. Никома није ни до чега. Једно признаје да није ни одгледало до краја. А онда и друго признаје исто. То сте хте-ли, кажем. Јесу. И, ништа, за сада, није толико страшно. Просто, није их требало пуштати у празнину. Празнина је привид безбедног.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 51–52)

Колико су речи сваком од ликова (укључујући и приповедача) важне све-дочи примена различитих наративних стратегија, стилских поступака, специ-фично обликовање текста. Већ при првом читању приметна је подела на че-тири поглавља – четири годишња доба. У оквиру њих тематски су одвојена

али и колективни лик студената. Са тим ликовима комуникација се такође обавља преко књижевности. Док је Полифему дата моћ разумевања таквог општења, млади се тек томе уче на часовима драматургије. (Напомена: Лик Полифема захтева много исцрпније интертекстуално читање, те овом приликом само указујемо на важност његовог појављивања у тексту.)

¹⁵ Расправе између ликова обојене су људским слабостима и неретко дате уз присуство хуморне ноте, што им обезбеђује живост, пријемчивост и аутентичност.

¹⁶ „Нико с њима до сада није радио на читању. Узалуд школе. [...] Али, зашто нико више не чита у својим младим данима? [...] Уче да пишу? Нонсенс.” (ШАЈТИНАЦ 2022: 21–22)

потпоглавља. Заправо, ради се о својеврсној циклизацији, али тако да сваки сегмент чвршће сраста са остатком текста, без могућности већег осамостаљивања. Пунији семантички потенцијал остварив је само међусобним повезивањем целина. Због организације сваког сегмента¹⁷, као и због ритма и стилског обликовања, можемо говорити о својеврсном поетском запису.

Све у књизи личи на непрекинуто загонетање и одгонетање, попут танграма – цедуљица, бицикл, Воћкица... Писац елиптичним приповедањем стално држи читаоца будним у непрекидном кретању пре–после. На самом почетку романа затичемо приповедача са цедуљицом у руци – време садашње, шест месеци након одласка стрица Кољке, али већ њен садржај односи се на прошло („Урадити у недељи од 11. до 28. септембра...”). Потом опет садашњи тренутак у коме влада болештина, па скок у „зимус”, те почетак лета, па поново назад у март и сећање на последње стричеве дане – и тако непрекидно дуж целог текста. Фасцинантна је приповедачка вештина која рестриктивним садржајем даје читаоцу тачно онолико сигнала колико је потребно да се склопи прича. И сваки једном поменути делић у наредном тренутку постаје драгоцен за попуњавање слике. Као што шифровано говори стриц¹⁸, исто тако је и цео приповедачев текст врста шифрарника за прелазак у универзуме јунака. У оквиру тих међусобно удаљених а укрштених светова приказана је запитаност над човеком, његовом суштином, сврхом и местом у свету: од куге до короне, од мита до савремене књижевности, од оца до сина, од Сашењеке до Кољке.

Цитирана литература

- БОЖИЋ, Снежана. *Пријатељство на мрежи: о интернету и настави књижевности*. Ниш: Филозофски факултет (2018): стр. 71–119.
- БОЖИЋ, Снежана. „Ергодичност, графизам и мултимедијалност као стратегије у делима српских писаца”. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, ЛШ/2 (2023): стр. 149–161.
- ВУЛОВИЋ, Јелена. „О инципиту и експлициту као граничном уоквиравању (преглед теорија)”. *Филолог*, часопис за језик, књижевност и културу, год. VII, бр. 13 (2016): стр. 384–401.
- СТЕФАНОВИЋ, Маја, Мартина ЛУЧИЋ. „Границе реалног и фантастичног: магични реализам као врста реалистичког наратива”. *Philologia Mediana*, X/10 (2018): стр. 535–547.

¹⁷ Сваки део шире целине одвојен је насловом и обликован као јединствен блок, без издвајања пасуса, па делује као метрички организована строфа. Значајно за тумачење јесте и то што се различите промене дешавају у непрекинутом низу, те преласци са једног на другог говорника, једног на друго место или време никада нису посебно назначени одређеним сигналимa (нпр. наводницима, белинама, тротачкама, цртама и сл.).

¹⁸ „Код Воћкице сам оставио бицикл...” Ето, такве поруке је умео да ти остави па се ти сад сналази?!” (ШАЈТИНАЦ 2022: 13)

- ТАТАРЕНКО, Ала. „Појмови 'хипертекст' и 'хипертекстуалност'. Концепт ергодиичке књижевности”. *Поетика форме у прози српског постмодернизма*. Београд: Службени гласник (2013): стр. 139–146.
- DANNENBERG, Hillary P. *Coincidence and Counterfactuality: Plotting Time and Space in Narrative Fiction*. Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2008.
- GENETTE, Gerard. *Paratexts, thresholds of interpretation*. Cambridge University Press, 2001.
- JOVANOVIĆ, Jelena. „Na granici književnog teksta (Primena teorije parateksta Žerara Ženeta)”. *Zbornik radova sa Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani, Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* (2014): str. 271–281.
- MARGOLIN, Juri. „Jedinka u narativnim svetovima: Jedna ontološka perspektiva”. *Reč*, br. 30 (1997): str. 88–100.

Извор

ШАЈТИНАЦ, Углеша. *Кољка и Сашењка*. Београд: Архипелаг, 2022.

Йелена В. Йованович

РАЗГОВОР С МИНАЛОТО: „КОЛЕНКА И САШЕНКА“ ОТ УГЛЕША ШАЈТИНАЦ

Статијата изследва одношението към миналото како условие за сѐдване на настојашето и бѐдешето во нај-новиот роман на Углеша Шайтинац „Кољка и Сашењка“ / „Коленка и Сашенка“. Обект на анализ во дијалога со миналото е преплитането на литературните епохи. Во произведението сѐвременниот герой разговара со персонаж од XIX век, во кого то разпознаваме фигурата на А.С. Пушкин. Во общувањето меѓу тие изникват вѐпроси за литературниот процес, за важноста на некои епитекстуални елементи за разбирањето на творбата. Од таа перспектива личната историја прелива во разговор меѓу хронолошески оддалечени литературни периоди, което ни покажува, че за истинското разбирање и вѐзприемање на сѐвременниот (художествен) момент е необходимо да навлезем во миналото, за да разпознаем едновремено во него и предстојашото бѐдеше. На семантично ниво текстот подлежи на тълкување и од гледна точка на теоријата за вѐзможните светове и појавилите се оттук транссветовни идентичности.

Клучови думи: сѐвременна срѐбска литература, автофикција, минало, настојаше, теорија за вѐзможните светове

Jelena V. Jovanović

A CONVERSATION WITH THE PAST: *KOLJKA I SAŠENJKA*
BY UGLJEŠA ŠAJTINAC

The relationship with the past in order to make the present and the future possible is examined in the latest novel by Uglješa Šajtinac *Koljka i Sašenjka*. The most intriguing part of the dialogue with the past largely concerns the intersection of literary epochs, as the modern character has a conversation with a character from the 19th century, in whom we recognize the figure of A. S. Pushkin; in that conversation, questions are raised about the literary process and the importance of some epitextual elements for understanding the literary work. From this aspect, the personal story turns into a conversation between chronologically distant literary periods, and we realize that for the true understanding and acceptance of the contemporary (literary) moment it is necessary to step into the past in order to recognize the incoming future. This text opens well semantically as it is interpreted from the perspective of the theory of possible worlds and the resulting transworld identities.

Keywords: contemporary Serbian literature, autofiction, the past, the present, theory of possible worlds.

ПРОШЛО И БУДУЋЕ У КУЛТУРИ СРБА И БУГАРА
МИНАЛО И БЪДЕЋЕ В КУЛТУРАТА НА СЪРБИ И БЪЛГАРИ

Издавач

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ

За издавача

Проф. др Наталија Јовановић, деканица

Координаторка Издавачког центра

Доц. др Сања Игњатовић, продеканка за научноистраживачки рад

Лектура

Ђорђе Шуњеварић

Техничко уредништво

Дарко Јовановић (Дизајн корице)

Милан Д. Ранђеловић (Прелом)

Ирена Вељковић (Дигитализација)

Формат

17 x 24

Тираж

10 CD-а

Штампарија

Филозофски факултет у Нишу

Ниш, 2024.

ISBN 978-86-7379-646-8

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41(082)
811.163.2(082)
821.163.41(082)
821.163.2(082)

ПРОШЛО и будуће у култури Срба и Бугара [Електронски извор] =
Минало
и бђдеше в културата на Срђби и Бђлгари : тематски двојезични зборник
радова / Приредила Снежана Божић. - Ниш : Универзитет, Филозофски
факултет,
2024 (Ниш : Универзитет, Филозофски факултет). - 1 електронски оптички
диск
(CD-ROM) : tekst ; 12 cm. - (Библиотека Сусрети / [Филозофски факултет,
Ниш] ; 19)
Системски захтеви: Нису наведени. - Тираж 10. - Радови на срп. или буг. језику.
- Белешке
о ауторима = Белешки за авторите. - Напомене и библиографске референце
уз текст
. - Библиографија уз сваки рад. - Резимеа на енгл. и срп. или буг. језику.
ISBN 978-86-7379-646-8
а) Српски језик -- Зборници б) Бугарски језик -- Зборници
в) Српска књижевност -- Зборници г) Бугарска књижевност -- Зборници

COBISS.SR-ID 143431945